

12 HAZİRAN 1975'İN, SAFRANBOLU İÇİN ÖNEMİ VE ANLAMI (1)

Kızıltan ULUKAVAK

Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı, Safranbolu'yu koruma amacına yönelik etkin girişimlerin başlangıcınının 40. yıldönümü nedeniyle, 12 Haziran 2015 günü bir anma töreni düzenledi, Vakıf binasında Sayın İsmet SARAÇOĞLU'nun, Safranbolu konulu 40 fotoğrafından oluşan sergisi de açıldı. Fotoğraf sergisi yanında Vakfın da, bir vefa örneği sergilemiş olması nedeniyle, Vakfın Sayın yöneticileri ile Sayın SARAÇOĞLU öncelikle ve özellikle kutlanmalıdır.

12 Haziran 1975, zamanın Belediye Başkanının Safranbolu'nun korunması amacıyla İmar Yönetmeliğine ek maddeler konulmasına yönelik önerisinin, Belediye Meclisinde görüşüldüğü gündür. Öneri, Safranbolu'da mahalleler halinde, sokaklar boyunca sıralanmış, sivil mimarlık örneği evlerin onarımının ve onarımda kullanılacak malzemenin çevreyle uyumlu olmasını ve mevcut mimarlık dokusunu ve görünümünü bozmamasını; ayrıca bu konuda Belediyede oluşturulacak üç kişiden oluşan teknik bir kurulun onayının alınmasını içerir.

Bu öneri, Belediye Meclisi'nce, her siyasi partiden üyelerin oybirliğiyle uygun görülmesine karşın, zamanın yetkili mercii İmar ve İskan Bakanlığı'nca onaylanmaz. *"Eskiye rağbet olsa, bit pazarına nur yağardı"* denir. Ancak 12 Haziran 1975 tarihli Safranbolu Belediye Meclisi kararı, Safranbolu yerel yönetimine onur kazandıran nitelikte, tarihsel bir belgedir. Bu belge, tarihsel çevrenin korunması konusunda, Safranbolu yerel yönetiminin, *"eski'yi, sadece bit pazarında görmek isteyen"* ilgili Bakanlığın çok önünde olduğunun da ilginç bir göstergesidir.

Bakanlığın koruma konusundaki olumsuz tavrına karşılık, aynı yıl Safranbolu Belediyesi'nin İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'yle oluşturduğu ilişkiler sonucunda ve 1975,1976,1977 yıllarında Üniversite ile birlikte Safranbolu'da düzenlediği kültürel etkinlikler sonucu Safranbolu, yurt içinde ve dışında tanınmaya başlar. Türkiye'de kentsel korumaya duyarlı bir kamuoyu oluşturulması sağlanır.

Gerçekler böyle olmasına karşılık, son yıllarda Safranbolu'nun korunmasının daha eski yıllarda başlatıldığına ilişkin kimi çevrelerce ortaya atılan görüşlere ve zaman zaman bu yolda verilen demeçlere tanık olunmaktadır. Son kez, benzer bir görüşün *"Turuncu"* isimli bir derginin Nisan/2015 tarihli sayısında yer alan röportajında Safranbolu Belediye Başkanı Sayın Dr. AKSOY tarafından da yinelenerek, Safranbolu'yu koruma olayının 1968 ve hatta 1956 yıllarına kadar gerilere götürülmesi şaşırtıcı olmuştur. Çok eski tarihlerde başlaması çok önemliyse, korumanın başlangıcını 1936 tarihli Mimar Burhan Arif ONGUN'a yaptırılan Safranbolu imar planına kadar götürmek niçin düşünülmez? Bu planda ve daha sonraki, 1968 tarihli Gündüz ÖZDEŞ planında da olduğu gibi, Safranbolu'ya hiç dokunulmaması, olduğu gibi bırakılması öngörülür. Aslında, bir başka anlatımla, koruma değil; kaderine terk etme uygun bulunur.

Bu anlayış, eski kentlere hiç el sürmemek; yani kenti dondurarak koruma yöntemini geçerli kılmaktır. Ancak, bu yöntem sadece Safranbolu'da değil, hiçbir kentte olumlu bir sonuç vermemiştir. Çünkü kentler, insandan arınmış arkeolojik ören yerleri değildir. İnsanların yaşadığı ve insanlarla beraber yaşatılması gereken oluşumlardır. Bu nedenle eski kentler olduğu gibi bırakılıp kaderine terk edilmemelidir. Böyle yapıldığı için, 1970'li yılların öncesinde gazetelerde, İstanbul'da Boğaziçi'nde filanzadelere ait yalının, ya da örneğin Anadolu yakasında Erenköy'de falanoğullarının köşkünün yandığı başlığı altında, onarımına izni verilmediği için, sözkonusu yapının yanmadığı, yakıldığı haberleri yer alırdı.

Koruma, 1975 öncesinde sadece bir öneriden; söylemden ibaretti. Eylemsel bir koruma örneği yoktu. Doğal çevreyi ve doğa güzelliklerini koruma alanında duyarlı bir kamuoyu oluşmuş olsa da, kentsel koruma sadece sanat, kültür, tarih ve mimarlık çevrelerinin bir özlemiydi, bir istemiydi, bir beklentisiydi. Safranbolu yerel yönetiminin 12 Haziran 1975 kararı sonrasında bu özlem, bu beklenti son bulur, koruma etkin bir uygulama alanına kavuşur. Koruma söylem

(1) Safranbolu Ekspres Gazetesi'nin 16.06.2015 tarihli ve Müzekent Safranbolu Gazetesi'nin Nisan-Ağustos/2015 tarihli, 126.sayısında yayınlanmıştır.

olmaktan çıkar, eyleme dönüşür. Bundan dolayıdır ki, daha sonraki yıllarda, Safranbolu ilgililerce “Korumanın Başkenti” olarak nitelendirilir.

Safranbolu'nun tarihsel kent merkezi “Şehir” (Çarşı) kesimindeki yapılaşmayı dondurarak değil, koruma amaçlı imar planlarıyla koruma dönemi başlatılır. Bu amaçla o dönemin yetkili mercii Gayrimenkul Eski eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, Ekim/1976'da Safranbolu'yu kentsel sit alanı olmasına ilişkin bir karar alır. İmar planı değil, “koruma amaçlı imar planı” yapılanana kadar, yapılaşma ve onarım için, geçici süreli bir dizi ilke ve kuralları uygulamaya koyar.

Eylül/1975'den itibaren sürekli olarak Safranbolu artık, ulusal basın ile radyo ve televizyonun gündeminde yer almaya başlar. Hemen her gazetede ve radyo ya da televizyonda, sık sık Safranbolu'ya ilişkin bir haber, yorum ya da görüntüyle karşılaşılır. Safranbolu niçin korunmalıdır, nasıl korunmalıdır soruları tartışılır; yanıtları bulunmaya çalışılır.

Safranbolu'nun korunmasının başlangıcını 1975 öncesine taşıma çırpınışı içinde olanlar, 1975'ten önceki dönemde, ulusal basın yayım organlarında bırakın haftada bir, bırakın ayda bir ve hatta yılda bir Safranbolu'dan söz eden bir haber, makale ya da fotoğraf gösterebilirler mi ? Bunun hiç olanağı yoktur. Dolayısıyla gerçekler saklanmaya çabalanmamalı, “güneşi balçıkla sıvama”ya da kimsenin gücünün yetmeyeceği bilinmelidir. Eğer bu çabalar, siyasal görüş farklılıklarından, dünyaya bakış açılarından kaynaklanıyorsa, buna da gülüp geçilmelidir.

Bir başka gerçek de şudur: Kimilerinin dillerinden düşürmediği gibi, Safranbolu'nun korunmasını, sadece kimi öğretim üyelerinin, kimi mimarların ya da kurumların sağladığını yahut tek başına “Safranbolu'da Zaman” belgesel filmi sayesinde Safranbolu'nun korunduğunu söylemek de tutarlı olamaz. Örneğin rahmetli Sayın Süha ARIN bu belgesel filmin çok başarılı ve bu filminden dolayı ödül almış çok değerli, bir yönetmenidir. Ancak bu filmi yaptıran, Safranbolu Belediyesiyle kurulan ilişki sonucu T.Turing ve Otomobil Kurumu'nun Başkanı rahmetli Sayın Çelik GÜLERSOY'dur. Ayrıca Prof.Dr. Reha GÜNAY da, çok değerli bir mimar, fotoğraf sanatçısı bir bilim adamıdır. Safranbolu evlerinin oluşumuna ilişkin kitabı da, kendi dalında önemini hiç yitirmeyen çok değerli bilimsel bir eserdir.

Yukarda değinilen “Turuncu” dergisine verilen röportajdaki gibi, sadece bu iki değerli isimden söz etmekle yetinmek, Safranbolu Belediyesiyle eşgüdüm içersinde Safranbolu'da kültürel etkinlikleri düzenleyen İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı Prof.Dr.Doğan KUBAN ya da Prof.Dr. Metin SÖZEN gibi baş rol üstlenmiş aktörleri göz ardı etmek; onları hiç anmamak affedilmez bir vefasızlık olur. Bu arada, tüm kültürel etkinliklerde ön planda olmasına karşın, Safranbolu yerel yönetimini ve en önemlisi, kültürel etkinliklerde her yıl 200 dolayında entelektüel katılımcıyı evlerine konuk alan Safranbolu halkını yok saymanın da bir açıklaması yapılamaz. Bu davranış, ilk önce Safranbolu halkına ve bu halkın yasal temsilcisi zamanın Belediye yönetimine haksızlık olur. Hiç kuşkusuz Safranbolu'nun korunmasında, entelektüel çevrelerin çok değerli ve asla yadsınamaz katkıları vardır. Ancak, her türlü katkıya da, yardıma da gerekli ortamı hazırlayan; çeşitli tepki, eleştiri ve engelleri göğüsleyen; ortaya çıkan her türlü sorumluluğu, sosyal ve siyasal riski üstlenen de Safranbolu Belediyesi'dir.

Örneğin koruma olayında zamanın Safranbolu Belediye Başkanı, boynuna asılan davula, her önüne gelenin, elindeki tokmağı vurduğu bir konumda gösterilemez. Son yıllarda gözlemlenen değerlendirmeleri, gerçeklerle örtüştürebilme olanağı yoktur. “Sezar'ın hakkını Sezar'a vermekte” hasis davranılmamalıdır. Çalınan esere, orkestranın tüm enstrümanlarının uyum içinde katılımını ve katkısını “orkestra şefi” sağlar. Safranbolu'yu koruma olayında da, 1970'li yıllardaki orkestra şefi, Safranbolu Belediye Başkanı'dır. Daha sonraki yıllarda da, yine o yılların Safranbolu Belediye Başkanlarıdır.

1970'ler Safranbolu'sunda yaşamayanlara, daha sonra şu ve bu nedenle Safranbolu'ya gelmiş, yerleşmiş olanlara ya da sonradan Safranbolulu olmuş ve kent yönetimini üstlenmiş bulunanlara, geçmişe dönük bir yargıya varmadan önce, Sayın Prof.Dr.Doğan KUBAN'ın, 1970'lerde; yani Safranbolu korumasının başlangıç yıllarında neler yapıldığına ilişkin kitap ve makalelerini okumalarını salık vermek ve kendilerine rahmetli Uğur MUMCU'nun söylemiyle, “Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olunmaz” gerçeğini anımsatmak yararlı olacaktır.